

УДК 811.111'367.2

**ОСОБЛИВОСТІ ІНТОНАЦІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ АНГЛІЙСЬКИХ
ВИСЛОВЛЕНЬ-ВИБАЧЕНЬ ОФІЦІЙНОГО СТИЛЮ СПІЛКУВАННЯ**

С. Ф. Алексенко, канд. філол. наук

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,

вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002, Україна

E-mail: 7419aleks@mail.ru

У статті осмислюється широкий спектр екстралінгвістичних чинників, які впливають на модифікацію інтонаційної моделі висловлень. Доводиться необхідність обмеження такими з них, як ситуація спілкування, співвідношення соціальних статусів комунікантів, ступінь емоційної забарвленості мовлення та прагматична настанова певної мовленнєвої дії при вивченні варіативності інтонаційного контуру. На прикладі аналізу просодичної організації висловлень-вибачень офіційного стилю спілкування розглядається зумовленість інтонаційних ознак висловлень ситуацією спілкування, в якій вони функціонують. З'ясовано, що формально вираженим висловленням-вибаченням притаманні середні та низькі висхідні тони, поступово низхідна шкала, помірний темп вимовлення, чітке синтагматичне членування, невисокий коефіцієнт паузації, розширений тональний діапазон та середній тональний рівень реалізації висловлювань.

Ключові слова: *висловлення-вибачення, комунікативно-прагматичні типи, мовленнєвоетикетні акти-експресиви, інтонаційна організація, офіційний стиль спілкування.*

Інтонаційна організація мовлення як невід'ємний компонент його оформлення є одним з найефективніших засобів передачі цілого спектру внутрішньомовних ознак та екстралінгвістичних чинників: пропозиційного змісту та модальності висловлюваного, емоційної та комунікативно-прагматичної компонент, ілокутивного наміру та навіть соціальних характеристик мовця. Крім того, інтонаційна складова, будучи найбільш давнім прийомом людського спілкування, є найбільш вкоріненим у людську свідомість джерелом зберігання і засобом передачі смислів. Тому дослідження ролі інтонаційних ознак при оформленні різних функціонально-прагматичних висловлень є актуальним і на сьогодні, з огляду на багатовимірність предмету дослідження та багатовекторну спрямованість його дії.

Соціальна маркованість будь-якої вербальної інтеракції як наслідок факту породження мовлення в суспільстві є всеосяжною нормативною рисою людського спілкування. Будучи породженим у контексті певної ситуації, мовлення несе на собі відбиток цього контексту. Ситуація спілкування як певна сфера комунікації накладає певні обмеження на мовленнєву поведінку мовців, зокрема на вибір інтонаційних засобів вербального вираження смислу висловлень. Отже, мовні одиниці фонетичного рівня, що формуються під впливом певного соціального контексту і функціонують в ньому, відбивають соціокультурні моделі їхньої просодичної організації.

© Алексенко С. Ф., 2017

Дотепер дослідження лінгвістичних аспектів вибачень проводилися в межах огляду ширшого кола питань: соціолінгвістичного функціонування мовленнєвоетикетних формул ввічливості [1], лінгвопрагматичної інтенсифікації ввічливості [2], ситуативних та дискурсивних змінних (доречності, щирості, спонтанності тощо) [3], як підвид висловлень, що передають каяття [4]. Варіативність просодичних засобів вибачень залежно від ситуації спілкування залишалися поза увагою дослідників-лінгвістів, що робить нашу розвідку **актуальною**.

Метою статті є з'ясувати просодичні засоби диференціації соціально зумовлених видів англійських ВВ, що виникають в офіційних ситуаціях спілкування. **Об'єктом** статті є усні реалізації висловлень-вибачень в англійському діалогічному мовленні. **Предмет** статті – просодичні засоби оформлення англійських висловлень-вибачень офіційного стилю спілкування.

У межах наукової розвідки були використані такі **методи**: описовий метод для встановлення функціональних і семантичних ознак висловлень-вибачень, метод семантичного і прагматичного аналізу при визначенні соціальних, емоційно-модальних і прагматичних чинників інтонаційної варіативності висловлень, метод зіставлення просодичних параметрів вибачень і їх функціонально-семантичних ознак, емпіричні загальнонаукові методи (спостереження, порівняння, вимірювання) і спеціальні методи експериментально-фонетичного дослідження (звукозапис, аудитивний аналіз).

Виклад основного матеріалу. Висловлювання-вибачення (далі ВВ), що є мовленнєвоетикетними актами-експресивами, підкоряються стратегіям негативної ввічливості, а саме: "небажанню мовця натикатися на принижену гідність слухача, прагненню слухача до неперешкодженої свободи своїх дій" [5, с. 187]. У мовленнєвій комунікації ВВ реалізуються їх функціонально-прагматичними видами, актуалізація яких зумовлюється багатьма факторами: культурними (освіта, загальний рівень соціолінгвістичної компетенції людини, правила комунікації), соціальними (соціальний статус, походження, зайнятість, орієнтація – соціально-орієнтований чи особистісно-орієнтований тип мовця), фізіологічними (вік, стать), інтелектуально-психологічними (темперамент, світогляд, самооцінка, самосвідомість, емоційний стан мовця, відносини мовців), ситуаційними (ступінь формальності ситуації спілкування, простір, час, напруга, характер спілкування, кількість учасників), прагматичними (висловити жаль, виправдатися, відмовити, привернути увагу, пообіцяти тощо). Очевидно, що при вивченні інтонаційної моделі будь-яких висловлювань доцільно обмежитися певним набором екстралінгвістичних чинників, що впливають на її модифікацію, оскільки у реальних ситуаціях спілкування інтонація є широко варіативною. Крім того, в обсязі будь-якого окремо взятого дослідження врахування усього розмаїття відомих науці соціокультурних чинників практично неможливе. Зазначене міркування ставить дослідника перед необхідністю пошуку найбільш релевантних з точки зору поставленої мети чинників.

Із лінгвістичної літератури відомо, що на інтонаційне оформлення висловлювань суттєво впливають ситуація спілкування, співвідношення соціальних статусів комунікантів, ступінь емоційної забарвленості мовлення та прагматична настанова певної мовленнєвої дії. Вважаємо, що при з'ясуванні інтонаційної варіативності соціолінгвістичних варіантів ВВ щойно зазначені чинники є тим мінімально необхідним комплексом ознак, врахування яких дозволить розкрити кореляцію певних функціонально-семантичних видів ВВ із їх просодичною організацією.

Визначивши таким чином основи робочої класифікації ВВ, легко зазначити їх безпосередні соціолінгвістичні варіанти: за ситуацією спілкування – формальні (офіційного стилю спілкування) й неформальні (реалізовані у побутовій сфері комунікації); за ступенем емоційної насиченості – емоційно-нейтральні, емоційно-забарвлені, емоційно-експресивні; за співвідношенням соціальних статусів мовців – ВВ, актуалізовані винуватцями із нижчим, рівним та вищим соціальним статусом

відносно соціального статусу ображеного; за прагматичною спрямованістю – власне вибачення, вибачення-виправдання, вибачення-відмова, вибачення-обіцянка.

Обгрунтовуючи поділ досліджуваних висловлювань за їх прагматичною спрямованістю, слід зауважити, що даний тип експресивів складається з тих, що становлять центр функціонально-семантичного поля актуалізації вибачень, і тих, що виступають бівалентними ілокутивними актами, реалізуючи поряд з основною інтенцією певну додаткову. Перші представлені основною прототиповою мовленнєвою стратегією реалізації інтенції вибачень, а отже, є експліцитними висловлюваннями. Другі є стратегіями непрямого вираження вибачення, коли мовець для досягнення своєї комунікативної мети надає перевагу імпліцитним висловлюванням.

Оскільки під час аналізу просодичних параметрів оформлення ВВ офіційного стилю спілкування ми будемо враховувати прагматичну спрямованість останніх, доцільно коротко описати їх характеристики за цим екстралінгвістичним чинником.

До прототипової мовленнєвої стратегії вибачень входять:

1) Висловлення жалю: *I'm sorry...*

-*You should have been more careful.*

-*Yes, you're right. I'm sorry. What else can I say?* [13, Unit 31 (5)]

2) Запропонування своїх вибачень: *I apologize for..., I offer my apology for...*

-*Why were you so rude to me?*

-*Was I? I do apologize.* [10, p. 9]

3) Прохання про вибачення: *Excuse me..., Forgive me..., Pardon me.*

-*You jumped the queue!*

-*Oh, did I? Please, forgive me.* [10, p. 9]

Наведені приклади демонструють еквіваціональні мовленнєві акти, що рівнозначні дії.

Проведений нами структурно-семантичний аналіз імпліцитних ВВ діалогічного мовлення показав, що вони можуть бути втілені в усно-розмовній сфері актами звертання, обіцянки, відмови/заперечення, виправдовування. Нам здається раціональним зупинитися на такому розподілі ВВ імпліцитного характеру за їх прагматичною настановою: виправдовування, обіцянка, відмова, виключивши звертання (мовленнєвий акт привернення уваги) як неваріативний з точки зору логіко-змістовної структури та емоційної насиченості.

Вибачення-виправдовування представлене зазначенням зовнішніх пом'якшуючих обставин непорозуміння: *I'm sorry I'm late. I don't feel very well today* [8, Unit 5, p. 11].

Звинувачуваний ставить за мету не елімінувати провину, а домогтися незасуджуючої оцінки свого вчинку шляхом вибачення. Ефект виправдовування може досягатися й через вираження мовцем своєї незграбності, відсутності наміру образити:

- *That's no excuse.*

- *I know, officer, I'm sorry. And I'm sorry about your motorcycle. I really didn't see it. I turned so that I would miss the tree and I hit your motorcycle instead*" [9, Unit 3, p. 34]

Вибачення-обіцянка є імпліцитним видом вибачень через запропонуванням винуватця загладити свою провину шляхом відшкодування завданих ображеному моральних чи матеріальних збитків:

- *Be more prudent next time.*

-*Yes, sir. I won't wait till the last minute next time. I'm sorry.* [15, p. 167].

Вибачення-відмова як комунікативно-прагматичний тип ВВ виражається у вибаченні мовця за відмову прийняти пропозицію співбесідника. Іншими словами, мовець водночас виконує дві мовленнєві дії: відмовляє і вибачається. Оскільки домінуючою інтенцією є виразити свій жаль з приводу відмови, а вже потім відмовити, представляється можливим віднести такий мовленнєвий акт до вибачень:

- *Do you have a light?*

- *I'm sorry. I don't smoke* [14, p. 30].

Висловлювання прийнято розглядати у контексті (певній мовній ситуації), який визначає комунікативну значущість вибору інтонації [6, с. 31]. Реалізуючись у різноманітних ситуаціях, мовна модель висловлення піддається численним змінам та ускладненням, що здійснюються в основному на синтагматичному та інтонаційному рівнях. У функціональному плані інтонація розглядається як засіб вираження думки мовця, що відбиває складну сукупність психічних переживань, які спонукають і супроводжують реалізацію його інтенцій на основі завдань комунікації [7, с. 174]. Висловлювання створює специфічні умови функціонування кожної інтонаційної одиниці в мовленні, при чому її смисл є актуалізацією значення в конкретному акті спілкування.

Під час аналізу інтонаційних засобів створення соціолінгвістичної варіативності ВВ, яка проявляється в існуванні безлічі їх комунікативно-прагматичних видів, доцільно звертати увагу на набір розпізнавальних ознак, який дозволяє би ідентифікувати й характеризувати значущі опозиції інтонаційних моделей [6, с. 2]. З'ясуємо роль просодичних підсистем у створенні соціолінгвістичних варіантів ВВ, які функціонують у спонтанному діалогічному мовленні, на прикладі впливу фактору формальності/ неформальності на інтонаційне оформлення досліджуваних висловлювань. Варто зазначити, що існують як типові інтонаційні моделі реалізації ВВ в офіційній сфері, так і їх варіанти, що зумовлені різним ступенем вираження фактору формальності. У даній статті ми розглянемо типові реалізації ВВ у зазначеній сфері спілкування, які демонструють усі показові ознаки ділового фоностилу. Наведемо контексти вживання ВВ та розглянемо деякі їх безпосередні актуалізації:

- a) Interviewer: *Now, why do you want to immigrate to Australia, Mrs Baxter?*
Miss Baxter: *Eh... It's Miss Baxter.*
Interviewer: *Oh, I'm verry sorry...(1).*
Miss Baxter: *It's all right* [11, Unit 17].
- b) – *Good morning, Mary-Ann!*
– *Good afternoon, Sharon. Late again, I see.*
– *Yes, I'm sorry. I couldn't find a parking place (2.1).*
– *Maybe you should have left home earlier.*
– *Yes, I know. It won't happen again, Mary-Ann (2.2) [12, Unit 31(3)].*
- c) – *Miss Davis! Did you ring your boy-friend on the office phone yesterday?*
– *Well, yes...I did... but it was urgent.*
– *Hmmm... I think Mr Power heard you. He wasn't very pleased about it. Don't use the office phone for personal calls.*
– *No... no Miss Right. I won't do it again. I'm sorry (3) [13, Unit 35].*

Всі три наведені приклади ВВ реалізуються в умовах формальної ситуації спілкування. Висловлювання (1) є емоційно-нейтральним власне вибаченням, скерованим від винуватця із рівним соціальним статусом відносно соціального статусу ображеного. Інтонаційна структура висловлювання “*Oh I'm very sorry*” віддзеркалює стриманий характер спілкування між комунікантами (службовцем посольства та потенційним імігрантом) і характеризується середньо-підвищеним тональним рівнем початку першої синтагми, середньо-пониженим тональним рівнем початку другої синтагми, в якій, власне, й реалізується вибачення, рівною шкалою на низькому висотно-тональному рівні, низьким висхідним тоном на ядерному складоносії, при чому низька рівна шкала практично не змінює значення деякої відчуженості, яка імплікується низьким висхідним ядерним тоном. Чіткий простий ритм та повний наголос на перед'ядерних складоносіях надає рівної семантичної ваги всім повнозначним словам висловлювання. Оформлення вигуку *Oh* низхідним середнім ядерним тоном додає йому певного комунікативного навантаження (очевидно, що винуватець намагається у такий спосіб передати своє схвилювання з приводу завданої ним образи), але з огляду на знижену гучність та підвищений темп реалізації усього висловлювання можна припустити, що виокремлення вигуку

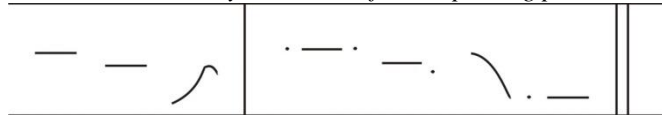
здійснюється з міркувань дотримання принципу ввічливості. Графічна зображення інтонації цього висловлювання може бути представлена таким чином:

Oh I'm very sorry

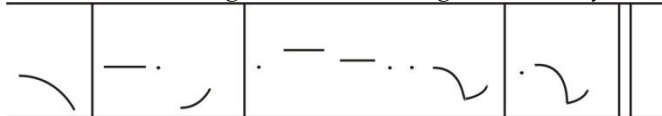
Висловлювання 2.1 та 2.2 реалізовані винуватцем із нижчим соціальним статусом відносно соціального статусу адресата: учениця запізнилася на урок, і вчитель акцентував на запізненні увагу (*Late again, I see*), що відіграло роль стимулу до вибачення. Висловлювання 2.1 є емоційно-нейтральним вибаченням-виправданням, що складається з двох синтагм, які реалізовані на середньо-пониженому тональному рівні, відбиваючи, таким чином, загальний конвенціональний характер даного вибачення. Разом з тим, на модифікацію інтонаційного контуру даного висловлювання впливає характер комунікативно-прагматичного змісту вибачень-виправдань, до складу якого поряд із домінуючою інтенцією входить і додаткова – навести причини завдання співрозмовникові образи, тому у порівнянні з емоційно-нейтральним власне вибаченням емоційно-нейтральне вибачення-виправдання передає більшу зацікавленість мовця у донесенні своєї комунікативної мети. Так, ступінчаста низхідна шкала у першій синтагмі зазнає певної зміни і перетворюється на ковзну низхідну у другій, що робить кожний наголошений склад більш семантично вагомим. Низький висхідно-низхідний тон, яким оформлено слово “sorry”, несе імплікацію відносної щирості у порівнянні з низьким висхідним тоном висловлювання (1), що доводить бажання мовця більш детально обґрунтувати ненавмисність свого негативного вчинку. Високий низхідний тон у другій синтагмі також свідчить про більшу зацікавленість мовця у розмові:

Yes, I'm sorry. I couldn't find a parking place.

Інтонаційна динаміка розгортання емоційно-забарвленого вибачення-обіцянки у формальній ситуації – робітник компанії просить вибачення у своєї безпосередньої начальниці за порушення службової дисципліни – (висловлювання 3) відбиває поступове зростання емоційної насиченості від першої до третьої синтагми:

No, no Miss Right. I won't do it again. I'm sorry.

Формальний характер даної реалізації виражається у розширеному тональному діапазоні та на середньому висотно-тональному рівні. Перша синтагма, що є односкладовою, представляє собою безпосередню реакцію винуватця на репліку-стимул (суворий наказ-заборона). Низький низхідний ядерний тон, вимовлений у підвищеному темпі, з помірною гучністю та реалізований на середньо-пониженому тональному рівні, має таке функціональне навантаження: мовець згоден з пред'явленим йому звинуваченням (відповідь “No” на наказ “Don't”), але досить стримано його приймає. Термінальний тон другої синтагми оформлений низьким висхідним тоном, який притаманний висловлюванням із високим ступенем офіційності. Третя синтагма слугує перехідною ланкою від відносно нейтрального початку висловлювання до його емоційно-забарвленого кінця. Підвищення ступеня емоційності впродовж вибачення-обіцянки реалізується на супрасегментному рівні рівною шкалою, актуалізованою на високому тональному рівні, та середнім низхідним тоном з ледве помітним підвищенням на глайді дифтонга /eI/ в слові “again”. Функціональна значущість довгої незаповненої паузи на стику третьої та фінальної інтоногруп полягає у приверненні уваги до комунікативного змісту

фінальної інтонаційної групи. Досягненню цієї самої мети сприяє контраст у темпі та гучності на стику зазначених синтагм (фінальна синтагма реалізується у сповільненому темпі та зі зниженою гучністю). Такі характеристики інтонаційних компонентів репрезентують підвищення ступеню емоційної насиченості. Крім того, низхідно-висхідний ядерний тон на слові “sorry” передає щирість вираженої мовленнєвої дії.

ВВ офіційного стилю спілкування притаманні середні та низькі висхідні тони, поступово низхідна шкала, помірний темп вимовляння, чітке синтагматичне членування. Підвищення ступеню формальності спілкування виявляється у невисокому коефіцієнті паузації, розширеному тональному діапазоні та середньому тональному рівні реалізації висловлювань. Зазначені просодичні параметри передають строгий, стриманий характер розмови в умовах формальної ситуації спілкування.

Висновки. Отже, висловлення-вибачення як мовленнєвоетикетні акти-експресиви реалізуються у комунікації через їх функціонально-прагматичні види, що зумовлюються багатьма факторами: культурними, соціальними, фізіологічними, інтелектуально-психологічними, ситуаційними, прагматичними. Мовні одиниці фонетичного рівня формуються під впливом певного соціального контексту і функціонують в ньому, відбиваючись у соціокультурних моделях просодичної організації висловлень.

При вивченні варіативності інтонаційної моделі висловлень доцільно обмежитися певним набором екстралінгвістичних чинників, що впливають на її модифікацію, оскільки в межах окремого дослідження врахування усього розмаїття відомих науці соціокультурних чинників практично неможливе. Зазначене міркування ставить дослідника перед необхідністю пошуку найбільш релевантних з точки зору поставленої мети чинників. Вважаємо, що при з'ясуванні інтонаційної варіативності соціолінгвістичних варіантів ВВ мінімально необхідним комплексом ознак є такі: ситуація спілкування, співвідношення соціальних статусів комунікантів, ступінь емоційної забарвленості мовлення та прагматична настанова певної мовленнєвої дії. Їхнє урахування дозволить розкрити кореляцію певних функціонально-семантичних видів ВВ із їх просодичною організацією.

За прагматичною спрямованістю досліджуваний тип експресивів складається, з одного боку, з центру функціонально-семантичного поля актуалізації вибачень, а з іншого, з так званих бівалентних ілокутивних актів, які поряд з основною (прототиповою) інтенцією реалізують певну додаткову. Перші є експліцитними висловленнями-вибаченнями, а другі – імпліцитні, що представлені в усно-розмовній сфері актами звертання, обіцянки, відмови/заперечення, виправдовування. Проведений аудитивний аналіз висловлень-вибачень різної прагматичної спрямованості в ситуаціях офіційного стилю спілкування дає підстави стверджувати, що варіативність інтонаційного контуру проявляється здебільшого у характері руху основного тону, темпі вимовляння, коефіцієнті паузації, тональному діапазоні та тональному рівні реалізації висловлень.

ОСОБЕННОСТИ ИНТОНАЦИОННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ АНГЛИЙСКИХ ВЫСКАЗЫВАНИЙ-ИЗВИНЕНИЙ ОФИЦИАЛЬНОГО СТИЛЯ ОБЩЕНИЯ

С. Ф. Алексенко

Сумской государственной педагогической университет имени А. С. Макаренки,

ул. Роменская, 87, г. Сумы, 40002, Украина

E-mail: 7419aleks@mail.ru

В статье осмысливается широкий спектр экстралингвистических факторов, которые влияют на модификацию интонационной модели высказываний. Доказывается необходимость ограничения такими из них, как ситуация общения, соотношение социальных статусов коммуникантов, степень эмоциональной окраски речи и прагматическая установка определенного речевого действия при изучении

вариативности интонационного контура. На примере анализа просодической организации высказываний-извинений официального стиля общения рассматривается обусловленность интонационных признаков высказываний ситуацией общения, в которой они функционируют. Выяснено, что формально выраженным высказываниям-извинениям присущи средние и низкие восходящие тоны, постепенно нисходящая шкала, умеренный темп произношения, четкое синтагматическое членение, невысокий коэффициент паузации, расширенный тональный диапазон и средний тональный уровень реализаций высказываний.

Ключевые слова: высказывания-извинения, коммуникативно-прагматические типы, речевые акты-экспрессивы, интонационная организация, официальный стиль общения.

THE PECULIARITIES OF ENGLISH APOLOGIES' INTONATION PATTERN IN THE FORMAL REGISTER

S. Aleksenko

Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko,
87, Romenska St., Sumy, 40002, Ukraine
E-mail: 7419aleks@mail.ru

The article tackles a wide range of extralinguistic factors which affect the intonation pattern modification of utterances. It's proven that in the study of intonation contour variation it's expedient to confine to such of them as the communicative situation, the relative ratio of social statuses of interlocutors, the degree of emotional colouring of speech and the pragmatic aim of a certain utterance. Prosodic organization of apologies in the formal register is taken as a manifestation of dependence of intonation features of utterances on the situation in which they are realized. It has been determined that middle and low ascending tones, gradually descending scale, moderate tempo of pronunciation, distinct syntagmatic division, middle rate of pausation, widened pitch range and middle pitch level of utterances actualization are characteristic of formal apologies.

Key words: apologies, communicative types, etiquette speech expressive acts, intonation pattern, formal register.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бузаров В. В. Формулы речевого этикета в английской диалогической речи (социолингвистический аспект) / В. В. Бузаров // Социальная и стилистическая вариативность английского языка : межвуз. сб. науч. тр. – Пятигорск : Пятигорск. гос. пед. ин-т иностр. яз., 1988. – С. 98-107.
2. Aijmer K. Conversational Routines in English. Convention and Creativity. – New York : Routled, 2014.
3. Duguid Alison Public Apologies and Media Evaluations / Alison Duguid // Discourse In and Through the Media: Recontextualizing and Reconceptualizing Expert Discourse. – Eds. M. Bondi, S. Cacchiani, D. Mazzi. – L. : Cambridge Scholars Publishing, 2015. – 315 p.
4. Дорда С. В. Прагматичні особливості висловлень, що передають каяття (на матеріалі англійської мови) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04 "Германські мови" / Світлана Володимирівна Дорда; Київськ. нац. лінгв. ун-т. – К., 1996. – 167 с.
5. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – 355 p.
6. Brazil D. The Communicative Value of Intonation in English. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – 188 p.
7. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації англійського емоційного висловлювання : монографія. – К. : Видавничий центр КДЛУ, 2001. – 351 с.
8. Brown H. D. Vistas: An Interactive Course In English. – Englewood Cliffs, New Jersey : Regents/ Prentice Hall, 1999. – Book 2. – 134 p.
9. Brown H. D. Vistas: An Interactive Course in English. – Englewood Cliffs, New Jersey: Regents/ Prentice Hall, 1999. – Book 4. – 148 p.
10. Freitas de J. F. Survival English: Practice in Everyday Communication. – L. : Macmillan, 2001. – 101 p.
11. Hartley B. Streamline English. Destinations / B. Hartley, P. Viney. – Oxford : Oxford UP, 2004. – Audio cassette.
12. Hartley B. Streamline English. Connections / B. Hartley, P. Viney. – Oxford : Oxford UP, 1996. – Audio cassette.
13. Hartley B. New American Streamline English. Destinations / B. Hartley, P. Viney. – Oxford: Oxford UP, 1996. – Audio cassette.
14. Soars J. & L. New Headway Intermediate / J. & L Soars. – Oxford : Oxford UP, 2006. – 160 p.
15. Say it Naturally! Verbal Strategies for Authentic Communication / A. P. Wall. – Harcourt Brace Jovanovich Publishers, 1997. – 307 p.

REFERENCES

1. Buzarov, V. V. (1988). Conversational formulas in the English dialogue (sociolinguistic aspect). *Social and Stylistic variation of the English Language*. Pyatigorsk, S.U., pp. 98-107.
2. Aijmer, K. (2014). *Conversational Routines in English. Convention and Creativity*. New York : Routled.

3. Duguid, Alison (2015). Public Apologies and Media Evaluations. In M. Bondi, S. Cacchiani & D. Mazzi (Eds.), *Discourse In and Through the Media: Recontextualizing and Reconceptualizing Expert Discourse* (315 p.). London: Cambridge Scholars Publishing.
4. Dorda, S. V. (1996). *Prahmatychni osoblyvosti vysloven, shcho peredaiut kayattia (na materialii anhliiskoi movy)* [Pragmatic peculiarities of utterances expressing regret (on the basis of the English language)]. Unpublished Candidate dissertation, Kyiv, Ukraine.
5. Brown, P. & Levinson, S. (1997). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Brazil, D. (1997). *The Communicative Value of Intonation in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
7. Kalyta, A. A. (2001). *Fonetychni zasoby aktualizatsii anhliiskoho emotsiinogo vyslovliuvannia* [Phonetic Means of the English Emotional Utterance Realization]. Kyiv, Ukraine: KDLU.
8. Brown, H. D. (1999). *Vistas: An Interactive Course in English* (Book 2). Englewood Cliffs, New Jersey: Regents/ Prentice Hall.
9. Brown, H. D. (1999). *Vistas: An Interactive Course in English* (Book 4). Englewood Cliffs, New Jersey: Regents/ Prentice Hall.
10. Freitas, de J. F. (2001). *Survival English: Practice in Everyday Communication*. London: Macmillan.
11. Hartley, B. & Viney, P. (2004). *Streamline English. Destinations*. Oxford: Oxford UP. (Audio cassette).
12. Hartley, B. & Viney, P. (1996). *Streamline English. Connections*. Oxford: Oxford UP. (Audio cassette).
13. Hartley, B. & Viney, P. (1996). *New American Streamline English. Destinations*. Oxford: Oxford UP. (Audio cassette).
14. Soars, J. & L. (2006). *New Headway Intermediate*. Oxford: Oxford UP.
15. Wall, A. P. (1997). *Say it Naturally! Verbal Strategies for Authentic Communication*. Harcourt Brace Jovanovich Publishers.

Надійшла до редакції 31 жовтня 2017 р.